

Historiske Efterretninger

om

Christian IV.^s Kirke udenfor Nørreport ved Kjøbenhavn.

Ved

Holger Fr. Rørdam.

For ikke længe siden blev Krandsen hejset paa den ny Kirke paa Nørrebro, Johannes-Kirken, som vi ville ønske maa staa længe og urokket, medens Guds Ord lyder frit og rent under dens Hvælvinger. Kun faa af de Mænd, som have virket for at faa denne Kirke opbygget, vide dog maaske, at det i Aar netop er 200 Aar siden Forstæderne mistede den Kirke, de ved K. Christian den Fjerdes Omsorg havde faaet. Den 11te Avgust 1658 udslettedes hin ældre Kirke, der aldrig havde andet Navn end »den ny Kirke uden Nørreport«, eller »Nørre-Kirke«, for at give Kanonkuglerne frit Spillerum, der skulde holde den vrede Fjende borte fra Kjøbenhavns Volde. Det maatte vel altsaa anses for at være paa Tide, at Forstæderne, der siden den Tid have faaet vistnok ti Gange saa mange Beboere, som de i K. Christian den Fjerdes Dage havde, fik deres egen Kirke¹.

¹ Man besidder endnu en Optælling af Beboerne i Forstæderne fra Aaret 1622 (i Geh.-Arch. Aflev. fra Justitsminist. Skab. 8, Pakken 49): dengang boede der 165 Familier paa Nørrebro og 109 paa Vesterbro (i det hele vel altsaa omtrent 1200 Mennesker paa begge Broer). Udenfor Østerport var der maaske nok nogle faa Huse, men ingen lunde saa mange, at de kunde kaldes en Forstad.

— Nogle Efterretninger om hin ældre Kirke og dens Præster ville maaske modtages med Bifald af dem, som med Fornøjelse have set den ny Kirke rejse sig².

Under en af de Pestepidemier, som i det 16de Aarhundrede oftere hjemsøgte Kjøbenhavn, blev der i K. Christian den Tredies Tid (1546) anlagt en Kirkegaard udenfor Nørreport, nærmest bestemt til Begravelse af Pestligene³, og noget senere byggedes væsentlig paa Frue Kirkes Bekostning tillige et Bindingsværks Kapel paa samme Kirkegaard. Dette Kapel, der fuldførtes 1566⁴, var bestemt til Afholdelsen af Ligprædikener, at de som fulgte Lig kunde samles der i ondt Vejr, »at de kunde staa i Tørre og høre Guds Ord og faa

² Lic. *Rothe* har i sin Udsigt over Kbhvns Kirkers Hist. S. 22—23 allerede meddelt nogle kortfattede Efterretninger om denne Kirke og dens Præster, og da han her har øst af utrykte Kilder (ved Prof. Kall Rasmussens Meddelelse), ere hans Efterretninger paalideligere, end hvor han blot har sammenarbejdet de ældre trykte ofte mindre paalidelige Efterretninger. — Jeg haaber dog, at mine Oplysninger ikke ville være overflødige, da jeg har haft en Del hidtil ubenyttede Materialer til min Raadighed.

³ *Wolf*, Encomion Regni Dan. S. 381. Her begravedes Dr. Justus Jonas's ulykkelige Søn, der blev henrettet 1567 (*Suhms Samlinger* 2 D. II, 106).

⁴ *Pontoppidan* (og efter ham *Rothe*) siger (Orig. Hafn. S. 291) ved en Misforstaaelse af *Wolfs* Ord, at dette Kapel blev bygget 1546. Men i en Skrivelse fra Univ.s Professorer til Borgermester og Raad (af 18 Okt. 1625) ytres: „Den Kirke, som stod paa den ny Kirkegaard, førend Universitetet fik Hs. Maj.s Befaling en anden Kirke paa samme Sted at opbygge, er i Begyndelsen af V. Frue Kirkes Pendinge allene opbygget og Ao. 1566 fuldfærdiget, indtil at omsider V. Frue Kirke efter stor Vidtløftighed og Besværing bragte det saa vidt Ao. 1569, at de andre tvende Hovedkirker ogsaa deres qvotam til samme Bygning udlagde, udi hvilket Udlæg er holdt den Proportion, at V. Frue Kirke ikke langt fra allene saa meget haver udgivet, som begge de andre Kirker, og derimod altid igjen haver oppebaaret hartad dobbelt saa meget af Ligpendinge, som hver af de andre to Kirker“. Kirkegaarden var dog ældre, thi i det samme Brev omtales K. Christian III.s Befaling af 1556 om at der skulde sættes et Plankeværk om den ny Kirkegaard. Dette bestyrkes ved den mærkelige gamle Beretning om den første Trækirkes Bygning, som er føjet til dette Stykke som Tillæg.

nogen Fortrøstning at gaa hjem med«; men det kunde vanskelig benyttes til Gudstjeneste for en Menighed. Derfor var K. Christian den Fjerde, der som bekendt med Kraft tog sig af Kirkevæsenet, betænkt paa ved Opførelsen af et anseeligere Gudshus at skaffe de allerede temmelig talrige Beboere af Forstæderne en egen Sognekirke. Vi finde Sagen første Gang omtalt i Aaret 1622, da Sognekaldet i Ovre-Ydre (nu Hvidovre) var ledigt. Dette Embede havde siden 1573 været forenet med det øverste Kapellani ved Vor Frue Kirke⁵, men ved Præsten M. Hans Lavritsens Død 1596 havde det faaet sin egen Sognepræst i Klosterprovsten Christen Nielsen⁶. En af denne Mands Efterfølgere var Islænderen Thorlak Thorkilsen, efter hvis Død 1622 Universitetets Professorer, der vare Kaldets Patroner, havde udset Thor Rasmussen, Provst i Kommunitetet, til Præst i Ovre, skjønt Enken søgte at forhindre det, fordi hun var bange for at blive »forskuet fra Kaldet«, da Thor Rasmussen sagdes at være forlovet med en anden Kvinde. Heraf lod Professorerne sig dog ikke forhindre fra (8 Januar 1623) at give ham »fuldt Kaldsbrev til Ovre«, og de vedtog, at »i samme Kaldsbrev kunde hannem Kirken i Forstæderne tilsiges paa Kgl. Maj.s naadigste Vilje og gode Behag⁷«. Det kom derfor til at indeholde følgende Klavsul: »Hvis saa

⁵ Det orig. Kgbrev om denne Forbindelse (dat. Kbhvn 23 Avg. 1573) i Konsist. Archiv, Pakken Nr. 168.

⁶ Nævnes ikke i *Beckmans* Commun. Reg. Havn hist. Hr. Chr. Nielsens Kaldsbrev til Ovre-Ydre er udstedt 11 Novbr. 1596 (Konsist. Kopibog). Han var her til 1599, se foran S. 67.

⁷ *Acta Consist.* 30 Decbr. 1622. D. 22 Decbr. hedder det smsts.: »Gav Magn. Rector tilkjende, at han havde talt til Magn. Cancellarium (v: Christen Friis til Kragerup), hvorledes skulde forholdes med det Kaldsbrev til Ovre Kald, som skulde annecteres til den ny Kirke uden Porten, efterdi at en Del af Folkene hørte til Holme Kirken, en Del til de andre Kirker, og man havde heller ingen Kgl. Maj.s Bevilling paa Jus vocandi til samme ny Kirke. Cancellarius svarede, at Kirkeværgerne til de andre Kirker kunde være med at kalde. Men efterdi at V. Frue Kirke kunde ikke noksom saaledes caveres i sin Rettighed, som hun haver til Ovre blev afsagt, at Alting

er, at Kgl. Maj. naadigst tilsinds bliver at lægge til forbemeldte Ovre Kald den ny Kirke udi Forstæderne uden vester og nørre Porter, og vi bekomme af Hs. Maj. Fuldmagt og Frihed, da skal forbemeldte Thor Rasmussen ogsaa betjene samme Kirkekald udi Forstæderne⁸. En saadan Kirke var altsaa paatænkt; imidlertid udgik først nogen Tid efter den kongelige Befaling til Professorerne som Vor Frue Kirkes Patroner om at tage fat paa Værket; Befalingen herom lyder⁹:

»Christian den Fjerde (o. s. v.). Vor Gunst tilforn. Vider at eftersom vi naadigst for godt anser, at paa den Kirkegaard uden Nørreport for vor Kjøbsted Kjøbenhavn skal bygges en Kirke, hvorudi Gudstjeneste om Søndagen saavel som andre Helligdage og forordnede Tider kan holdes, da beder vi eder og naadigst ville, at I paa samme Kirkegaard lader opsætte en Kirke, muret af Grund, en halvanden Sten tyk ongefær, og med samme Bygning nu strax og med førderligst begynder. Dernæst at I ogsaa saaledes anordner, at den Sognepræst udi Ovre herefter bliver boendes ved samme ny Kirke, og saavel udi den som udi samme Ovre Kirke [gjør] Tjeneste, og skal til hannem udi lige Maade bygges Huse, hvorudi han i nogen Maade nødtørftigen kan have sin Vaaning. Udi lige Maade vil vi og naadigst, at I forordne, at de Landsbyer, som hidindtil haver søgt Vor Frue Kirke udi for^{ne} vor Kjøbsted Kjøbenhavn, herefter bliver befalet og tilordnet at søge enten samme ny Kirke eller en anden bekvem Landsbykirke, som dennem kan være belejligst¹⁰. Dermed sker

skulde betømmes, indtil Cancellarius kom tilbage igjen fra Hs. Maj., efterdi Ovre Kald er imidlertid noksom forsørget med den Kapellan, som der er“.

⁸ Kaldsbrevet og den tilhørende Revers i Orig. i Konsist. Arch. Pakken Nr. 168.

⁹ Efter Originalen i Konsist. Archiv, Pakken Nr. 169.

¹⁰ I et Kgbrev til Professorerne (af 28 Okt. 1625) gjentages denne Befaling, idet det hedder: »Vider, at eftersom Bønderne udi Birket

vor Vilje. Befalendes eder Gud. Skrevet paa vort Slot Kronborg den 30te Martii Anno 1623. Under vort Signet«.

At det var Kongen om at gjøre snart at faa Kirken færdig, ses af en senere kgl. Skrivelse til Professorerne (af 14de April s. Å.), hvori det befales dem at tinge med en Mand, »som samme Arbejde kan forfærdige, saa Kirken i denne Sommer kunde blive fuldt forfærdiget, og hvis Penge af Vor Frue Kirkes Indkomst, som er udsat og maa optages, dennem skulle I, saavidt dertil gjøres fornøden, i Tide lade blive opskreven¹¹«. Den ny Kirke skulde altså opføres paa Vor Frue Kirkes Bekostning og som en Følge deraf nærmest betragtes som en Filial til denne. — Det kom imidlertid ingenlunde til at gaa saa hurtigt med Bygningen, som Kongen havde ønsket, tildels fordi de nødvendige Pengemidler ikke vare paa rede Haand¹². I Begyndelsen tænkte Professorerne derfor paa, om de ikke kunde faa Byen til at deltage i Bekostningerne, men da Borgemestrene Knud Markvardsen og Mikkell Vibe ikke vilde indlade sig herpaa, fordi der i den kongelige Befaling ikke specielt var nævnt noget om, at Byen skulde deltage i Foretagendet,

hidtil haver søgt V. Frue Kirke i Khvn, og vi naadigst erfare dennem dog ingen Stolestader at skal være udvist formedelst den store Mængde af Folk der udi Byen, som samme Kirke søger, tilmed at de Prædiken forsømmer, naar de kommer udi Byen, og saare slaar sig til Drik og Sværm, da bede vi eder og ville, at I dennem en anden af Univ.s Kirker udviser, som dennem kan være mest belejlig.“ (De skulde dog vedblive at yde Tiende til V. Frue Kirkes Sgpræst). — Af et Brev fra Professorerne til Dr. Plum (af 18 Novbr. s. Å.) ser man, at Hvidovre Kirke blev Bønderne anvist (*Konsist. Kopib.* Nr. 2, Fol. 202—03). De Bønder, hvorom her nærmest var Tale, vare Beboerne af *Valby* og *Vigerslev*.

¹¹ Orig. i Konsist. Arch. Pakken Nr. 169.

¹² Jfr. *Act. Cons.* 30 Apr. 1623: „Momenta, som skal regeres til det sidste Kgl. Mj.s Brev om den ny Kirke. 1. Hvor Penge skal dertil tages, indtil Kirkens kan blive lovligens opsagt. 2. Omendskjønt nogen kan strax bekommes, hvor siden flere skal tages at continuere Bygningen med“.

saa maatte der søges en anden Udvej¹³. Universitetets Rektor og en af Professorerne henvendte sig derfor til Kansleren og gjorde ham det Forslag, »om man kunde ikke sætte en Grundmur under det gamle Hus og siden bygge et Kapel dertil, om Avditores kunde ikke have Rum i det forrige¹⁴«. Da Forslaget vandt Kanslerens Bifald, blev der foretaget en Synsforretning. Herom aflagde Rektoren den 9de Juni 1623 den Beretning, »at han med Dr. Kort Aslaksen og Mester Morten Murmester havde beset den ny Kirke; den befandtes at være 35 Alen lang og 11½ Alen bred, med Stole, Chor, Altertavle og andet, saa ogsaa af fast og stærkt Tømmer opbyggt, at det skulde være Synd at nedbryde den. Og sagde Mester Morten, at Mantelmur kunde sig dertil ikke skikke, men hvis hun skulde opbygges, skulde hun opmures af Grunden¹⁵«. Hermed var altsaa Udsigten afskaaren til ved en Reparation paa den gamle Kirke at gjøre den kongelige Befaling fyldest, og da Frue Kirkes Kapitaler formodentlig ikke vare disponible, stod Sagen hen uden Afgjørelse et helt Aar. Først den 7de Juli 1624 høre vi atter noget om den, da Universitetets Rektor i Konsistorium berettede, at det var Kansler Chr. Friises Vilje, »at Dr. Plumius (Frue Kirkes Værge) strax begynder paa den ny Kirkes Bygning og lader den gamle strax nedbryde. Hvilken Hs. Magnificenses Vilje Dn. Professores samtlige lod sig befalde. Dog skal Tømmerværket vurderes af 4 Tømmermænd, og siden sælges, men først tilbydes Universitetet, om det bliver tilsinds det at købe,

¹³ *Act. Cons.* 27 Maj 1623. Dette Skridt, som Professorerne havde gjort paa egen Haand, turde de siden ikke være bekendt, jfr. *A. C.* 20 Avg. 1625: „Syntes dn. Professoribus ikke raadligt at være at indføre i Supplicationen (til Kongen), at man haver tilbudet Borgermesterne i Kbhvn at være med at opbygge den ny Kirke, efterdi os Kgl. Mj.s Brev derom intet formelder“.

¹⁴ *Act. Cons.* 4 Juni 1623.

¹⁵ Det sidste Ord (Grunden) mangler i *A. C.*, men det maa dog være Meningen.

og lade deraf opbygge en Residens i S. Peders Stræde«. Mester Morten Bygningsmester¹⁶ indfandt sig paa samme Tid, og indgik den Kontrakt: »han skal have for den ganske Bygning 740 Sl. Dlr., saa skal han staa for den ganske Bygning, og selv forskaffe sig baade Folk og Stilling og lade Gravene til Fundamentet kaste, med alt andet undtagen Sten, Kalk, Ler og Sand, som skal hannem af Kirkeværgeren forskaffes. Men Stillingen skal høre Vor Frue Kirke til, naar Bygningen er forfærdiget; og da skal Mester Morten lade fra sig en evigvarende Bygning«. -- Selv om man tager Hensyn til, at Pengene dengang gjaldt mere end nu, maa det synes, at Bygmesteren just ikke kunde vente sig stor Fordel, især naar man bemærker de Fordringer, der gjordes til Værkets Beskaffenhed.

Skjønt Kansleren havde udtalt det som sin Vilje, at den gamle Kirke strax skulde nedbrydes, fandt Professorerne dog Betænkeligheder derved, »eftersom er befrygtende, at Borgermester og Raad skal have noget deri at sige, at Kirken er nedbrudt, uanset man har haft Cancellarii Befaling¹⁷«. Denne Forsigtighed viste sig ikke som overflødig, da det kun gik langsomt med Opførelsen af den ny Kirke, skjønt man endnu samme Efteraar begyndte at tænke paa dens Inventarium, da det bestemtes med Kanslerens Samtykke, »at det gamle Alter i Vor Frue Kirke maatte transfereres ud i den ny Kirke, som nu bygges, og man maatte lade gjøre et nyt i Vor Frue Kirke igjen¹⁸«, og Kongen den 7de December 1624 gav »et Hus, Vaaning og Ejendom« udenfor Nørreport bag den ny Kirkegaard, som en Mand ved Navn Peder Iversen, der var død uden Arvinger, havde

¹⁶ Udentvivl *Morten Weichart*, der nys havde opført Børsen (se *Lassens* Bidrag til Børsens Historie. S. 10 o. fl. St.)

¹⁷ *Act. Cons.* 17 Juli 1624.

¹⁸ *Act. Cons.* 6 Okt. 1624. (Ved „Alter“ maa tillige forstaas Altertavle, jfr. *Wolfs* Enc. R. Dan. S. 382). For den ny Altertavle i Frue K. skulde Hans Billedsnider have 1000 Dlr. i Arbejdsløn og 100 Sl. Dlr. til Foræring.

efterladt sig, »til en Præsteresidens til den ny Kirke uden Nørreport¹⁹«. Kongen viste idethele, saalænge Trediveaarskrigen og Felttogene i Nordtyskland ikke forhindrede ham deri, en stadig Opmærksomhed for dette Foretagende, hvortil den første Tanke uidentvivel var udgaaet fra ham selv. Saaledes udstedte han, endnu faa Dage før han med Hæren drog til Tyskland, tre Breve (alle af 27de April 1625) den ny Kirke vedkommende²⁰. I det ene befaledes, at der skulde opføres et Taarn paa Kirken, tækket med Spaan, ved det andet kaldte han Hr. Thor Rasmussen til dens Præst, ved det tredie bestemte han, hvem der for Fremtiden skulde have Kaldsretten, nemlig Universitetet, den kgl. Lensmand og fire af Sognets bedste Borgere²¹.

Hr. Thor Rasmussen, der saaledes blev Forstædernes første Sognepræst, var en født Skaaning; i Aaret 1615 var han bleven Student fra Herlufsholm Skole²², og 1621 Provst i Klosteret²³. Som ovenfor er bemærket var han i de første Dage af Januar 1623 kaldet til Sognepræst i Ovre. I dette Embede havde han haft en Del Besværlighed af den afdøde Formands Kapellan Hr. Christen. Det var nemlig dengang Skik, at Kapellanen efter Præstens Død blev ved Embedet,

¹⁹ Orig. paa Pergament med vedhængende store kgl. Segl i Vox i Konsist. Arch. Pakken Nr. 169.

²⁰ Originalerne paa Papir smsts.

²¹ Det sidstnævnte kgl. aabneBrev lyder: „Vi *Christian den Fjerde* (o. s. v.) gjøre alle vitterligt, at vi naadigst haver bevilliget og Magt givet, saa og nu med dette vort aabne Brev bevillige og Magt give Universitetet her udi vor Kjøbsted Kjøbenhavn, at de paa Vor Frue Kirkes Vegne, som den ny Kirke udenfor Nørreport opbyggt haver, med Lensmandens paa vore Tjenere udi Ladegaarden og Haven deres Vegne, og fire de bedste Borgere, som i Sognet bosiddendes ere, maa herefter være mægtig at kalde en Sognepræst til for^{ne} Kirke, havendes flittig Indseende med, at en skikkelig og gudfrygtig Mand altid dertil fordret bliver, som de ville ansvare og være bekjendt. Givet paa vort Slot Kjøbenhavn, den 27 Aprilis Anno 1625. Under vort Signet. *Christian*“.

²² *Rietz*, Skånska Skolväsendets Historia, S. 590.

²³ *Beckman*, Commun. Reg. Havn. historia, p. 122—23.

saalænge indtil han kunde blive befordret. Skjønt Hr. Thor klagede over hans Forhold, og det som det synes med Grund, kunde det dog ikke lykkes ham, at blive den unødvendige og besværlige Medhjælper kvit, da Kongen ikke vilde, at ordinerede Mænd maatte flakke om uden bestemt Embede²⁴. Endnu den 7de Juli 1625 skrev han til Professorerne »paa det allerydmygeligste givendes tilkjende, at eftersom min Kapellan Hr. Christen af venerando Dn. Episcopo til Helsingør er forskreven, dennem der at betjene udi denne Tids Skrøbelighed, og han samme Leilighed haver antaget, og nu udi sex Ugers Tid betjent, er derfor min ganske ydmyge Bøn og Begjæring, at efterdi han haver taget en anden Bestilling an, jeg maatte da blive hannem kvit, og at min Revers af mit Kaldsbrev anlangende denne Punkt ikke skulde komme mig mere til Forhindring, men at de, som hannem nu have annammet, hvilke han og sidst haver tjent, maatte nu fremdeles hannem nu efter Kgl. Maj.s Breve forsørge, paa det jeg fattige Mand med min Hustru og mit Barn ikke nu længer formedelst hans og andre Besværligheder skal nødes udi stor Armod at spises med Bedrøvelsens Brød²⁵«. Uagtet denne Forestilling, hvori Hr. Thor endvidere fremhæver det ubillige i, at han skulde lønne Kapellanen, medens andre nød godt af hans Tjeneste, maatte synes billig, blev han dog først et Aarstid efter befriet for ham, da Hr. Christen ifølge kgl. Befaling blev befordret til Præst i Vallensbæk²⁶.

²⁴ *Act. Cons.* 23 Juli 1623: „Blev Dn. *Theodori Erasmi* Klagemaal over Hr. *Christen* sin Kapellan i Ovre oplæst og sagt da: D. Plumius kunde raade hannem at tale med Dn. Episcopo, om de kunde indbyrdes komme til Rette med Sagen“. Ib. 7 Avg. s. Å.: „Hvad Kapellanen i Ovre belanger, om han skulde endelig blive, efterdi Præsten er en unger Mand, sagde Dn. D. Plumius, at Kongens Brev tilholder ingen at maa ordineres til uvis Kald, endog Præsten havde angivet ham for Consistorio, at han sig ikke tilbørlig forholdt i sit Kald“.

²⁵ Orig. i Konsist. Arch., Pakken Nr. 169.

²⁶ *Sjæll. Tegnelser* Nr. 23. Fol. 214. Kongebrev af 2 Juli 1626 om at Hr. *Thors* Kapellan maatte forfremmes til Præst i Vallensbæk.

Skjønt Hr. Thor Rasmussen først i Foraaret 1625 formelig var kaldet til den ny Kirke, synes han allerede tidligere at have betjent Beboerne i Forstæderne, i Konsistoriets Forhandlinger hedder det nemlig (4 Juni 1623): »Dn. Theodoro blev tilkjendegivet, at han herefter skulde gjøre Tjeneste paa den ny Kirkegaard, og skulde han selv tale med Hr. Kansler, naar han skulde begynde, saa at Tilhørerne kunde blive tilsagte«; samme Dag refererede endvidere Rektoren, »at Hr. Thor havde fanget saadan Besked af Hr. Kansler, at Mandtallet skulde først »forslaaes« ved Borge-mester Knud Markvardsen, førend han kunde der prædike«. Alligevel turde Professorerne ikke tillade ham at indflytte i den ny Præstegaard, Kongen havde skjænket til Kirken, inden han var bleven formelig kaldet²⁷; men efterat dette var sket, synes han selv at have tabt Lysten til den, idetmindste haves en Skrivelse til Professorerne fra den udvalgte Prinds, der i Kongens Fraværelse ledede de almindelige Regjeringsanliggender (dat. Antvorskov 28 Juni 1625), hvori det befales dem »strax at tilholde Hr. Thor Rasmussen, Prædikant til den ny Kirke, at indflytte udi den Residens, vore elskelige kjære Hr. Fader til samme Præsts Værelse haver foræret, paa det den desbedre kan holdes vedlige²⁸«. Maaske Hr. Thor har været betænkelig ved at tage den i Besiddelse, fordi den ikke udtrykkeligt var omtalt i hans Kaldsbrev²⁹. — Forøvrigt maatte han i sin Embedstid lade

²⁷ *Act. Cons.* 12 Marts 1625: »Hr. Thor i Ovre var begjærendes at indflytte i den Residens, som Kgl. Maj. havde lagt til den Præst til den ny Kirke. Dn. Professores svarede, dennem ikke endnu at have plenum jus til samme Kirke, og kunde ikke vide, hvorledes Hs. Mj. kunde blive tilsinds, havde ikke heller tilsagt hannem samme Kirketjeneste uden conditionaliter. Hvorfor Hr. Thor begjærede at maatte supplicere til Hove, hvilket Dn. Professores vel kunde lide«.

²⁸ Orig. i Konsist. Archiv, Pakken Nr. 169.

²⁹ Kaldsbrevet lød: »Vi *Christian den Fjerde* (o. s. v.), gjøre alle vitterligt, at vi naadigst haver forordnet hæderlig og vellærd Mand *Hr. Thor Rasmussen* at skulle være Sognepræst til den ny Kirke

sig nøje med det gamle Kapel, da den ny Kirke først blev færdig, efterat han var kaldet til en anseeligere gejstlig Virkekreds; thi efterat han havde taget Magistergraden den 28de April 1627, blev han den 2den September s. Å. beskikket til General-Provst paa Gulland og Sognepræst i Visby³⁰, hvor han efter faa Aars Virksomhed døde 1631 af Pesten³¹.

Med den ny Kirkes Bygning gik det nemlig kun langsomt fremad, da Kongens Øje ikke mere hvilede paa Værket. Vel gjorde Professorerne allerede i Maj 1625 Akkord med Mester Morten Bygningsmester om Opførelse af det Taarn, hvormed Kongen havde befalet at Kirken skulde prydes, og i Juni s. Å. vedtoges den Indskrift, som skulde sættes over Indgangsdøren³²; men ikke desto mindre varede det endnu tre Aar, inden Bygningen var saavidt færdig, at den kunde tages i Brug af Menigheden. Aarsagen hertil kan maaske søges i Mangel paa Penge under den trykkende Krig, i alle Sommermaanederne 1627 blev der saaledes ikke arbejdet af Mangel paa Kalk og Sten; maaske ogsaa den Omstæn-

udenfor Nørreport, og haver han lovet sig udi samme sin Tjeneste, baade udi Lærdom og Levnet, at ville og skulle forholde, som det sig en sand og retsindig Guds Ords Tjener egner og bør, og skal han udi denne sin Tjeneste af sine Tilhørere sammesteds, som blive forordnet at søge samme Kirke, oppebære al sædvanlig præstelig Rente og Rettighed. Thi forbyde vi alle og enhver for^{ns} *Hr. Thor Rasmussen* herimod at hindre eller i nogen Maade Forfang at gjøre, under vor Hyldest og Naade. Givet paa vort Slot Kjøbenhavn den 27 Aprilis Anno 1625. Under vort Signet. *Christian*."

³⁰ Se *Sommelius*, Lex. erud. Scanensium, II, 297. Den kgl. Bestalling (dat. fra Rendsborg) findes i *Skaanske Teynelser*, Nr. 5, Fol. 392—93. Samme Dag „fik *M. Thor* kgl. Bevilling paa aarligen at oppebære af vort Slot Visborg 50 gl. Dlr. og dennem til hans Underholdnings Behov at have“.

³¹ *Wallin*, Gothlänska Samlinger, I, 175—76.

³² *Act. Cons.* 21 Juni 1625: „Paa den ny Kirke uden Byen over Døren skal opsættes en Tudssten med C4 oven paa, og paa Siderne Vor Frue Kirkes og Universitetets Vaaben med brevi Inscriptioni midt i Stenen, at Kirken var exstrueret in Dei gloriam, auspiciis C4 et sumptibus templi Academici“. Men Pintseften 1626 hedder det endnu: „Inscriptio paa den ny Kirke skal først exhiberes Cancellario, førend der noget opsættes“.

dighed, at Mester Morten, uvist af hvad Grund, frasagde sig Arbejdet, forhalede det mere, end ellers havde været nødvendigt. Endelig fuldendte Murmester Simon Wulf Bygningen i April 1628³³. Over Indgangen stod Indskriften:

Ædem hanc sacram jussu Regiæ Majestatis Christiani
IV ædificavit Templum Divæ Virginis Havniense suo
sumptu.

Imidlertid manglede Kirken endnu adskilligt af det nødvendigste Inventarium, indtil videre maatte den derfor laane Alterklæde og Lysestager fra Vor Frue³⁴. Kong Christian, der nu var vendt tilbage, skænkede Kirken en stor Klokke³⁵. Og saaledes var den da saavidt færdig »med Chor, Daab

³³ *Sim. Wulf* skriver 28 April 1628 i et Andragende til Professorerne: „Eftersom jeg fattige Mand den 22de Februarii 1627 haver fortinget med Kirkeværgerne til V. Frue Kirke, Dr. Klavs Plum og Niels Jensen, om det Taarn paa den ny Kirke uden Nørreport at fuldfærdige og opmure fra den Mur, som Mester Morten afvigte, og siden fremdeles saa høj som den gjordes fornøden, hvilket jeg og haver med Flid efterkommet, som jeg det vil være bekendt, da eftersom jeg formedelst samme vidtløftige Arbejde haver mig ganske fortinget, og derover er geraaden i stor Pending's Fortabelse, formedelst: først med min ringe Fortingning; dernæst forleden Aar 1627, i den belejligste Tid, som man kan mure, havde jeg hverken Kalk eller Sten til samme Kirkes Fornødenhed, og derover forarsagedes jeg at lade mine Folk gaa ledige indtil imod Michaeli“. Han anmodede derfor om Erstatning for sit Tab. (Orig. i Konsist. Arch. P. 169). Universitetet tilstod ham „af Medynk“ 50 Sl. Dlr. (A. C. 3 Maj 1628).

³⁴ *Act. Cons.* 19 Apr. 1628: „Dr. Klavs begjærer at laane det gamle Alterklæde og de smaa Lysestager paa Alteret af Vor Frue Kirke til den ny Kirke uden Nørreport, indtil der kunde blive Middel til at bekoste det selv“.

³⁵ Kgbrev til Univ.: „*Christian den Fjerde* (o. s. v.) V. s. G. t. Vi bede eder og ville, at naar den Klokke er ophængt udi den ny Kirke for Nørreport her for vor Kjøbsted Kjøbenhavn, som vi dertil haver foræret, I da det saaledes forordner, at den ringer hver Morgen Klokken er fire, og hver Aften Klokken er otte. Dermed sker vor Vilje. Befalendes eder Gud. Skrevet paa vort Slot Kjøbenhavn den 27 Maj Anno 1627. Under vort Signet. *Christian*“. (Orig. i Konsist. Arch. P. 169). Jfr. *Wolf*, Enc. R. Dan. S. 381--82.

og Pulpiturer«, at den højtideligt kunde indvies af Biskop H. P. Resen den 1ste Trinitatissøndag (18de Juni) 1628³⁶. Først efterat dette var sket, blev den gamle Kirke nedbrudt, og Tømmeret overladt Universitetet for 200 Dlr. for at anvendes til Opførelsen af en Professorresidens i St. Pedersstræde³⁷.

Efter M. Thor Rasmussens Kaldelse til Gulland varede det lang Tid, inden hans Embede paany blev besat; om Anledningen hertil underrettes vi af Konsistoriets Akter. Den 5te September 1627 hedder det nemlig: »M. Hans Nold begjærer Ovre Kald med den ny Kirke uden Byen for Nørreport, som Professores agter ham dygtig og værdig nok til, og samtykker gjerne, at han maatte høres«. Dagen efter refererede Rektoren, »at Mag. Janus Dionysius (Jersin) som Provst havde været hos ham og begjæret, at Kaldet udi Ovre, som han igaar havde gjort Bøn for, maatte blive forsynet, og at vide, hvem der imidlertid skulde gjøre Tjeneste; og om Kapellanerne til Vor Frue Kirke ikke kunde beholde den ny Kirke uden Nørreport. Hvorpaa Professorerne resolverede sig, at efterdi der var Kgl. Maj.s Brev og ny Ordinans paa, at Ovre Præst og samme Kirke uden Nørreport skulde have og der bo, kunde de derimod intet gjøre. Dernæst blev det, som igaar blev handlet om M. Hans Nold, som skulde dertil kaldes, ydermere samtykket, at han med det snarest sig skulde lade høre; og Provsten imidlertid efter Ordinansen forskaffe, at Tjeneste udi Ovre blev bestillet«. En fjorten Dages Tid derefter prædikede da M. Hans Nold paa Prøve for Menigheden, »men efterdi det er en farlig Tid for Krigens Skyld, begjærede han ikke Kaldet, men takkede Professorerne for deres gode Vilje³⁸«. Hermed

³⁶ *P. Resen*, Inscriptiones Hafnienses, p. 236. Den kgl. Befaling (af 25 Maj 1628) til Biskop Resen om at indvie Kirken omtales hos *Rothe*, S. 23 Not.

³⁷ *Act. Cons.* 17 Juli 1624. 28 Juni 1628 (jfr. *Wolf* anf. St.).

³⁸ *Act. Cons.* 24 Sept. 1627.

stod Sagen hen i længere Tid; til Ovre blev vel kaldet en Præst, Hr. Peder Nielsen Sæby, tidligere Præst ved Tugthuset³⁹, men Embedet ved den ny Kirke blev ubesat. Imidlertid optog Professorerne den Tanke, Provst Jersin havde givet dem, at forene Præsteembedet i Forstæderne med et Kapellani ved Vor Frue Kirke. Der havde hidtil været to Kapellaner, skulde det ny Embede lægges til, saa maatte der være tre. Efterat Kirken var bleven fuldendt, indgik Universitet med et Andragende derom til Regjeringen⁴⁰, der besvaredes bifaldende i K. Christian den Fjerdes saakaldte Fundation paa den ny Kirke, der her meddeles fuldstændigt⁴¹:

„Vi Christian den Fjerde (o. s. v.), gjøre vitterligt, at eftersom den ny Kirke for Nørreport her for vor Kjøbsted Kjøbenhavn er nu saavidt forfærdiget, at Guds Ords Tjeneste kan derudi forrettes, Gud den allerhøjeste forlene dertil sin Naade og Velsignelse for Jesu Skyld, da efterdi Vor Frue Kirke her udi vor Kjøbsted Kjøbenhavn samme Kirke af sin Indkomme haver ladet opbygge og fuldfærdige, have vi naadigst for billigt eragtet, saa og her med dette vort aabne Brev anordner, at Sognepræsten og Kapellanerne til Vor Frue maa lønne og besolde end en Kapellan til Vor Frue Kirke, og at samme ny Kirke maa betjenes af en af for^{ne} tre Kapellaner, og skal en af for^{ne} tre Kapellaner bo og residere hos for^{ne} den ny Kirke udi den Residens, dertil forordnet er, og her efter agtes for Sognepræst til for^{ne} den ny Kirke, og skal han være forpligtet Guds Ords Tjeneste til Guds Ære udi tilbørlige Tider der sammesteds at forrette. Han skal hver Søndag holde Fuldmesse med Prædiken, naar

³⁹ *Act. Cons.* 24 Sept. 1 Okt. 1627. Kaldsbrevet af 26 Sept. 1627 med tilhørende Revers i Konsist. Archiv, Pakken Nr. 168.

⁴⁰ *Act. Cons.* 19 og 20 Apr. 1628.

⁴¹ Orig. i Konsist. Arch. Pakken 169. (Det er urigtigt, naar *Pontoppidan* siger, Orig. Hafn. S. 291, at V. Frue Kirke først nu fik sin anden Kapellan).

Højmesse holdes her udi Byen. Desligeste skal han hver Fredag holde udi lige Maade Fuldmesse, ligesom det sker her udi Byen, og ellers skal han være forpligtet at holde sig som en retsindig og from Guds Ords Tjener bør at gjøre udi Lærdom og Levemaade. Belangende Aftensang og Onsdagsprædiken dermed kan videre af Superintendenten anordnes, saavidt Kapellanerne kunne afsted komme, eller og at de, Skolen betjener, og ellers iblandt Studenterne, de bedst forfremmede ere, samme Prædiken Menigheden til deres Saligheds Forfremmelse betjene. Desligeste have vi naadigst for godt anset, at hvis Penge som udgives for Begravelse enten i for^{ne} Kirke eller paa Kirkegaarden, maa herefter følge samme Kirke og alene til dens Fornødenhed, saa og til Viin, Brød og anden Nødtørftighed, at maa anvendes. Udi lige Maader ville vi, at og de, som ere Kirkeværger til Vor Frue Kirke, skulle ogsaa være for^{ne} den ny Kirkes Værger og se paa dens Gavn, og annamme Begravelse- og Tavlepenge og andet, som Kirken kan komme til bedste, hvilke aarligen derfor skal gjøre Regnskab, som det sig bør. Herhos skulle samme Kirkeværger forordne Graver, Klokker, Degne og saadanne Kirketjenere efter Fornødenhed. Givet paa vort Slot Kjøbenhavn den 26 Maj Anno 1628. Under vort Signet.

Christian«.

I denne »Foundation« fandtes dog ingen Afgjørelse af flere Spørgsmaal, som maatte bringes paa det rene, inden en Præst kunde ansættes. Derfor blev der (den 7de Juni s. Å.) i Konsistorium »delibereret om den Præsts Vocation og Belønning til den ny Kirke uden Nørreport, og var derhos tilstede Mester Jens Dinesøn, Provst og Sognepræst til Vor Frue Kirke, med begge sine Kapellaner, at deliberere med dennem, hvad de kunde vel miste af deres reditibus uden Byen til den samme Præsts Belønning. Hvilket de skulde tage i Betænkning og give Rektor saa Svar derpaa«. Imidlertid skulde der handles med Kansleren, om den ny Kirke skulde vedblive at være forbunden med Ovre, eller

der skulde kaldes en ny Præst. Nogle Dage efter berettede Rektoren, at »Hr. Kansler havde resolveret sig, at disse tvende Kirker skulde være tilhobe, eftersom ogsaa den Residens ude ved den ny Kirke dertil funderet var, og gjøres ikke saa lige fornøden, at Tjenesten uden Porten skulde lige med denne (i V. Frue K.) holdes og saa længe, paa det at Præsten desto snarere kunde komme til Ovre, og Tjenesten der ogsaa betimeligen forrettes. Hvilket ogsaa Magnificus Rector kunde lade Slotsherren vide, efterdi han skal være i Kald med, om han nøjes med den samme Person, som Præst til Ovre er og udi Residensen bor. Og det samme skulde Dr. Klavs (Plum) lade Hr. Peder privatim vide, om han det saa annamme vilde efter Foundationen og lade sig efter Kanslerens Resolution nøje med hvis inden Kirkedørene faldt her udi det ny Sogn, og med hvis Kapellanerne allerede havde afstaaet⁴²«. — Da Hr. Peder Nielsen Sæby strax var villig til at gaa ind paa disse Vilkaar, samledes Kaldsmændene den næste Morgen Kl. 7 i Vor Frue Kirke, hvor de »endrægteligen« udvalgte ham til tillige at være tredie Kapellan ved Vor Frue og Sognepræst til den ny Kirke, hvorpaa de gav ham følgende Kaldsbrev⁴³:

»Rektor og Professores udi det kongelige Universitet i Kjøbenhavn kjendes og gjøre vitterligt, at vi efter Kongelige Majestæts Forordning have samtykt og kaldet og nu med dette vort aabne Brev samtykke og kalde hæderlig og vellærde Mand Hr. Peder Nielsen, Sognepræst til Ovre, at være den tredie Kapellan til Vor Frue Kirke her uden Byen. Dernæst have vi paa forbemeldte Vor Frue Kirkes Vegne med ærlig og velbyrdig Mand Mogens Kaas til Frøstrup, Kgl. Majestæts Lensmand paa Kjøbenhavns Slot, paa højbemeldte vor aller-naadigste Konges Tjeneres Vegne udi Ladegaarden og Haven, desligeste med fire af de bedste Borgere, som udi Sognet her

⁴² Act. Cons. 13 Juni 1628.

⁴³ Act. Cons. 14 Juni 1628. Kaldsbrev og Revers i Orig. i Konsist. Arch. Pakken 169.

uden Byen bosiddende ere, alle endrægteligen samtykt og kaldet fornævnte Hr. Peder Nielsen, Sognepræst til Ovre og Kapellan til Vor Frue Kirke, at maatte herefter agtes for en Sognepræst til den ny Kirke uden Nørreport. Og skal han være forpligtet Guds Ords Tjeneste, til Guds Ære, efter Kgl. Maj. Forordning der sammesteds saavel som ogsaa i Vor Frue Kirke (naar Behov gjøres, og hans egen Tjeneste udenfor Byen kan bevilge det) at forrette. Og skal han ogsaa derhos være forpligtet at holde sig, som en retsindig og from Guds Ords Tjener bør at gjøre, udi Lærdom og Levnet imod Hvermand uden og inden Kirken efter Kgl. Maj. Kirke-Ordinans og Fundats over samme ny Kirke. Derimod skal han besidde den Residens, som er lagt til den ny Kirke, og nyde og beholde den Løn og Besoldning, som hæderlig og højlærd Mand M. Jens Dinesøn, Provst og Sognepræst til Vor Frue Kirke, med de tvende Kapellaner, efter højstbemeldte vores allernaadigste Konges Foundation ham tilsagt og lovet haver. Og ellers skal han, al den Stund han saadan Tjeneste udi den ny Kirke for Nørreport forestaaendes vorder, være Rectori og Universitetet som sin rette Øvrighed hørig og lydig, og dem ikke med Modvillighed eller Uskikkelighed foragte eller fortørne i nogen Maade. Til ydermere Vidnesbyrd have vi trykt Rectoris Signet her nedenunder. Givet i Kjøbenhavn den 14 Juni 1628«.

I den Revers, Hr. Peder Nielsen samme Dag udstedte, anføres den Løn, der var ham indrømmet, nemlig »1. Besøgelser og Beretninger uden Byen baade Nat og Dag, saamange jeg kan bekomme. 2. Offer paa de trende Højtider, Paaske, Pintse og Juledag. 3. Alle Brudevielser uden Byen. 4. Alle Børn uden Byen, som døbes, være sig ægte eller uægte. 5. Tolv Currente-Daler udi Penge. Men over alt det skal jeg aldeles intet befatte mig med Præstepenge eller nogen Lig, som nedlægges enten paa Kirkegaarden eller udi den ny Kirke for Nørreport, videre end mig bevilliges«. Han lovede derhos at holde Rektor og Professores

for sine rette Patroner og være dem hørig og lydig, i modsat Tilfælde vilde Kaldsbrevet med det samme være kasseret og magtesløst.

Samme Dag Kirken indviedes, indsattes Hr. Peder i sit ny Embede⁴⁴, som han dog ikke forvaltede længe, da han allerede døde i Slutningen af Juli 1629⁴⁵. Der er ikke meget optegnet om hans korte Embedstid. Kirken begyndte vel allerede at samle sig lidt til bedste ved at bortleje Stolestaderne⁴⁶, men Præsten maatte klage over, at han ikke kunde faa de 12 Dlr., der vare ham tilsagte af Vor Frue Kirkes Kapellaner, og at Behoerne udenfor Østerport ikke vilde gaa til hans Kirke⁴⁷.

Da der efter Hr. Peder Nielsen Sæbys Død blev Spørgsmaal om en ny Præst, henvendte Professorerne deres Tanker paa en ung Mand ved Navn Søren Nielsen May, men Biskop Resen »besværede sig for sin Samvittigheds Skyld« ved at ordinere ham, fordi han skulde være »berygtet for nogen Letfærdighed formedelst tvende Kvindfolk«. Uagtet det synes at være lykkedes Søren May tildels at rense sig for Beskyldningen, foretrak Professorerne dog »for den svage Tids Skyld⁴⁸« at søge en anden. De lod da Peder Nielsen Slagelse prædike for sig, og da han behagede dem vel, gav de ham den 20de Avgust 1629 Kaldsbrev, efterat han først havde ladet sig høre for Menigheden⁴⁹. Med Kaldet

⁴⁴ *Resen*, Inscr. Hafn. p. 237.

⁴⁵ *Resen* siger anf. St., at Hr. Ped. N. Sæby døde i Avgust 1627 (skal være 1629) men allerede 23 Juli 1629 hedder der i A. C.: „Om Kaldet uden Byen kan tænkes paa tilkommende Søndag.

⁴⁶ *Act. Cons.* 28 Juni 1628: „Dr. Klavs refererede, at efter Kanslers Befaling er Stolene udi den ny Kirke uden Byen udvist, og haver Kirken allerede samlet sig noget til bedste“.

⁴⁷ *Act. Cons.* 4 Juli 1629.

⁴⁸ Kjøbenhavn var 1629 ligesom hyppigt i dette Tidsrum hjem søgt af ondartede epidemiske Sygdomme.

⁴⁹ *Act. Cons.* 2. 8. 12. 15 Avg. 1629. Kaldsbrevet (ligelydende med Ped. Niels. Sæbys) i Orig. i Kons. Arch. Pakk. 169. Kaldsbr. til Ovre, der ogsaa er udstedt 20 Avg. 1629, smst. Pakk. 168. *Søren*

har Hr. Peder formodentligt faaet Formandens Enke i Kjøbet, men sligt hørte dengang til Dagens Orden⁵⁰.

Nogen Tid efter Hr. Peder Slagelses Embedstiltrædelse afgjordes en Strid, der i længere Tid var ført mellem Professorerne og Byens Borgermestre og Raad, og som staar i Forbindelse med den ny Kirke. Det var Spørgsmaalet om, hvilken af disse to Øvrigheder der skulde besætte Graverembedet ved den ny Kirkegaard. Borgermestre og Raad paastod, at Retten tilkom dem, fordi Graverne tillige vare Stadens Kurer i Vor Frue Taarn. Universitetet holdt paa, at da det (eller rettere den det tilhørende Vor Frue Kirke) havde bygget den ny Kirke og Gravernes Huse, saa tilhørte Kaldsretten Kirkeværgerne. Sagen blev med flere Stridspunkter afgjort ved en Herredagsdom (af 20 Juli 1630), og Dommen lød, hvad dette Punkt angaar, saaledes:

»Efterdi Vor Frue Kirke har uden nogens Tillæg bygget den ny Kirke, hvorfor og samme Kirke dependerer af Vor Frue Kirke, da bør Kirkeværgerne til Vor Frue Kirke at sætte Gravere til den ny Kirke og ingen anden, dog have vi naadigst til paa videre for godt anset, at samme Gravere og skal være Kurer; forser han sig i Kurers Bestilling, da maa han af Borgermester og Raad afsættes og en anden af Kirkeværgerne igjen forordnes, som Borger er og til Kurer kan tjene, forser han sig i Gravers Bestilling, da afsættes og tilsættes han af Kirkeværgerne, dog at han forbemeldte Kurers og Gravers Bestilling tillige forvalter⁵¹«.

Da den ny Kirke ingen Formue havde, maatte den ved enhver Lejlighed, naar der udkrævedes større Udgifter, gaa til Vor Frue Kirke om Hjælp, som da ogsaa indrømmedes den. Dette var saaledes Tilfældet i Oktober 1634, da der tilstodes

May blev siden Provst og Sgpræst i Holbæk og Jubellærer, se *Gjessings Jubell.* III, 341—45.

⁵⁰ I *Act. Cons.* 2 Avg. 1629 udtales udtrykkeligt, at man ved Valget af Præsten til den ny Kirke ikke maatte forglemme Enken.

⁵¹ Herredagsdommen (paa Pergament) tilligemed mangfoldige Indlæg i denne Sag (der allerede var begyndt 1625) i Konsist. Archiv.

den et rentefrit Laan af 100 Sl. Dlr. »til Forstrækning til det ny Sejerværk med de fire Solskiver, som bestilt er. Kunde endogsaa, om Vor Frue Kirke ved Penge er, foræres dertil 50 Sl. Dlr.⁵²» Derimod afsloges en som det synes meget billig Begjæring fra Menigheden, nemlig at dens egen Præst maatte holde Ligtale over de afdøde, da Patronerne henholdt sig til, at Præsten i sin Revers havde fraskrevet sig Retten til nogen Indkomst af Ligbegjængelser⁵³.

Efter henved 15 Aars Embedsvirksomhed døde Hr. Peder Nielsen Slagelse Pintsedag 1644⁵⁴. Spørgsmaalet, om hvem der skulde være hans Efterfølger, fremkaldte ret mærkelige Forhandlinger, hvorom Konsistoriets Akter indeholde Beretning. Saaledes hedder det den 25 Juni s. Å.: »Magnificus Rektor berettede, at Hr. Kansler havde i Lørdags Aften haft Bud hos ham og ladet ham forstaa, at det var Hs. Maj.s Vilje, at M. Peder Munk (som tilforn havde ladet sig høre for Hs. Maj., hvis Gaver Hs. Maj. og befalder) maatte succedere in locum defuncti Pastoris til den ny Kirke uden Byen, og lod Hr. Kansler og selv bede for ham. Herhos berettede Magn. Rektor og, at ret nu, som han stod færdig og vilde gaa op paa Konsistorium, kom Prindsens Kammerjunker til ham, som paa Hs. Fyrstelige Naades Vegne intercederede for Jakob Cuningham, som igaar prædikede til Aftensang i Vor Frue Kirke, at han maatte promoveres til samme Bestilling. Professores

⁵² *Act. Cons.* 18 Okt. 1634 og 15 Sept. 1637.

⁵³ *Act. Cons.* 7 Juni 1640: „Blev læst Ministerii Svar til Hs. Kgl. Maj. om Præsten udenfor Byen, hvis Sognefolk begjærede, at det maatte bevilliges, at deres Præst udenfor Byen kunde prædike over deres Lig, som døde derude. Hvortil blev svaret, at det var imod Præstens Kaldsbrev og at Kapellanerne til Vor Frue lønnede hannem, hvorfor Magnificus med M. Vichmand (Hasebart, Sgpræst ved Vor Frue) skulde tale med Magnifico Cancellario“. (Resultatet af denne Samtale meddeles ikke).

⁵⁴ *Resen*, Inscr. Hafn. p. 237.

havde ellers haft i Agt at kalde den øverste Hører her i Skolen, tam propter insignia dona, saa og propter merita in scholam, hvilken han længe haver betjent. Men eftersom alle disse trede ere saa af Gud lige begavede, at hvilken-somhelst af dem samme Kirke kommer til at betjene, da kan Menigheden sammesteds dermed være forsørget; da blev sluttet, at samme Vocatio skulde ske per sortes, eftersom modus iste vocandi havde fundamentum in sacris, quippe ipsis usitatus Apostolis. Dog kunde Magn. Rektor saadant først hos Hs. Prindselige Højhed lade andrage, og Hr. Kansler significere, deres gode Betænkning herom ogsaa at fornemme. »Endnu samme Dags Eftermiddag berettede Rektoren, at han havde talt med Prindsens Kammerjunker, Plato, og med Kansleren, og tilkjendegivet dem Professorernes Beslutning. »Baade Prindsen og Kansleren var hermed veltilfreds, eftersom saadan Vocatio er juxta consuetudinem primævæ Ecclesiæ. Hvorfor M. Peder Munk, samt den øverste Hører her i Skolen med Jakob Cuningham bleve indkaldte og adspurgte, om de vare tilfredse at fornemme per sortes, hvem af dem Gud haver udvalgt til at betjene Menigheden uden Byen, eftersom de vare alle tre forsynede med de Gaver, at samme Menighed kunde være fornøjet. Saa og om de ville anlove, at hvilken Lodden faldt paa ikke vilde forskyde Enken, eftersom hun er integerrimæ famæ mulier og uden Gjæld. De accepterede Conditionem. Siden spurgte Magnificus dem ad, om de vilde strax lodde eller først gaa i Kirken og [i] Bedestunden formane Gud at søge i det Værk sin Ære og udvælge, hvilken han til denne Tjeneste i Sønderlighed behagede. De sagde sig først at ville søge Kirken, og herom Gud paakalde. Efter Bedestunden indstillede de sig igjen alle tre. M. Peder Munk post seriam numinis invocationem loddede først. Efter ham skulde Høreren have Loddet, men traadte af, sigendes sig at ville endnu tjene Gud i Skolen, forhaabede saa, at Professores skulde vel habere rationem sui, naar en

andensteds noget vacerede. Derefter loddede Cuningham⁵⁵; men baade han og M. Peder havde da vacuas schedulas. Hvorfor de bleve begge udviste og sortes paany formerede. Der de tvende atter indkom, faldt Lodden paa M. Peder Munk, hvilken Professores strax ønskede til Lykke, og at han maatte tjene Gud troligen og retsindeligen«.

M. Peder Iversen Munk, hvem Lodkastningen altsaa havde givet Fortrinnet, var en Søn af den (1622) afdøde Borgermester Iver Povelsen i Kjøbenhavn; Navnet Munk havde han efter sin Morfader, der ligeledes havde været Borgermester⁵⁶. Inden han endnu formelig var kaldet, indgik den udenbys Menighed med Begjæring til Professorerne om, at den Præst, der blev kaldet, »maatte selv prædike over sine Tilhørere uden Byen, naar nogen af dem skal begraves, saa og at Enken ikke skulde forskydes«. Professorerne lovede at have Omsorg derfor, saavidt tilbørligt og forsvarligt kunde være⁵⁷. Nogle Dage efter foregik da Kaldelsen, hvorom det hedder i Konsistoriets Forhandlinger (8 Juli 1644): »Belangende M. Peder Munk, som Professores haver kaldet til at være tredie Kapellan til Vor Frue Kirke og Sognepræst til Ovre Kirke, da eftersom han den 30te Juni har ladet sig høre udi den ny Kirke uden Byen, og Tilhørerne samme Dag af Provsten M. Ole Vind, som var in concione præsens, saavel som ogsaa siden den 4de Juli af Kirkeværgeren M. Jacob Fincke tilspurgte, intet vidste at dadle udi hans Levnet eller Gaver, saa og efterdi Magn. Rektor har selv talt med Slotsherren Niels Vind, som samme Person haver ladet sig vel befalde, og

⁵⁵ *Jak. Hansen Cuningham* blev siden Præst i Horslunde paa Laaland, jfr. *D. Mag.* 3 R. V, 331. *Kirkehist. Saml.* II, 208 Not.

⁵⁶ *Resen*, Inscr. Hafn. p. 79. 86. 127. 237.

⁵⁷ *Act. Cons.* 29 Juni 1644. *Ped. Munks* Hustru hed *Katrine* hun var formodentlig Formandens Enke, da der senere omtales en Niels Pedersen, der var en Stedsøn af M. Peder Munk. (En egen Søn af ham, Jens Ped. Munk, Præst i Slagelse, nævnes i *Worms Lexikon*, II, 93).

takkede Professoribus, at de hannem saadant deres Forsæt vilde lade forstaa: saa have nu Professores idag efter Kgl. Maj.s Fundats og aabne Brev sluttet og samtykt at kalde M. Peder Munk til at agtes og være en ret Sognepræst til den ny Kirke uden Byen⁵⁸.

Kirkens ydre Historie frembyder i denne Præsts Tid ikke meget af Betydning; kun kan bemærkes, at syv af de fornemste Sognemænd paa de øvriges Vegne 1646 indkom med Andragende til Professorerne om, »at der maatte omgaa en tredie Tavle udi deres Kirke til at samle en Kollekt til at underholde en Orgelist; de vilde og selv bekoste at sætte Værket noget højere i Vejret«. Da denne Begjæring fuldkomment stemmede med Professorernes Ønske, gav de gjerne deres Samtykke, og lovede endog at afholde en Del af Bekostningerne⁵⁹.

Den Menighed, der var henlagt til den ny Kirke, var i sig selv kun lille, sammenlignet med de øvrige kjøbenhavnske Sognemenigheder; forskellige Forhold virkede til end mere at formindske den. Saaledes klagede M. Peder Munk 1646 over, »at nogle udi hans Sogn lader sig trolove af de tyske Præster til de tyske Kirker⁶⁰«, og et Par Aar efter søgte han om Forøgelse i sine Indtægter, da disse formindskedes derved, at en stor Del af Rosenborgs og Havens Folk søgte Byens Kirker, som laa bekvemmere for dem, især da de ved »de ny Stakitter« hindredes fra at søge den nærmeste Vej ud af Byen, hvortil endnu kom at mange Huse udenfor Portene nedbrødes og Beboerne flyttede ind i Byen⁶¹. Senere begjærede han paany, at Beboerne udenfor Byen maatte tilholdes at søge den ny

⁵⁸ *M. Peder Munks Kaldsbrev og Revers* (af 9 Juli 1644) findes indført i Konsist. Kopibog*Nr. III, Fol. 722.

⁵⁹ *Act. Cons.* 12 Dcbr. 1646.

⁶⁰ *Act. Cons.* 3 Okt. 1646 (Professorerne lovede at foredrage Sagen for Kansleren, naar Kgl. Mj. kom hjem).

⁶¹ *Rothe*, Udsigt ov. Kbh. K. Hist. S. 23—24 Not. (Andr. af 29 Juli 1648).

Kirke⁶², og da en Del Bønder fra Amager, som vare flyttede ud paa Ladegaardens Mark, havde ansøgt om, ja som det lader til endogsaa havde erholdt Tilladelse til at bygge en egen Kirke og selv at kalde og underholde en Prædikant ved samme, saa maatte M. Peder Munk minde om, at sligt var imod hans Kaldsbrev og de Privilegier, der vare forundte den ny Kirke⁶³. Da Professorerne tog sig af disse Besværinger, udvirkedes der tvende kongelige Befalinger (begge af 18 Maj 1652), der sigtede til at raade Bod paa Klagerne⁶⁴. I den ene af dem, der er stilet til Rigshofmesteren Hr. Jochum Gersdorf, hedder det: »Vi bede eder og naadigst ville, at I alle og enhver, som nu bygge og bo eller herefter sig nedersætte uden de trende Porter her for vor Fæstning Kjøbenhavn, alvorligen tilholder at søge og holde den ny Kirke liggendes for Nørreport for deres rette Sognekirke, indtil saalænge herudinden anden Anordning sker«. I den anden Befaling paalægges det Slotsherren Hr. Axel Urup: »eftersom vi naadigst erfare, at de Amagere, som bor paa Ladegaardsmarken, ikke skal være tilsinds saa snart selv en ny Kirke at lade bygge, som de tilforn havde ment, efter den derpaa dennem forundte Bevilling, méns nogen Tid skal ville søge en anden Kirke, at I dennem tilholder, at de søger den ny Kirke uden Nørreport som deres rette Sognekirke, indtil saalænge de selv en anden opbygge«.

Under disse Omstændigheder er det ikke at undres over, at Præsten, der næsten udelukkende var henvist til at leve af Menighedens Offer, oftere anholdt om Forbedring i sin Løn, især da hans Præstegaard var meget forfalden og krævede idelige Istandsættelser⁶⁵. Men han maatte

⁶² *Rothe* anf. St. (Andragendet af 1650).

⁶³ *Act. Cons.* 5 Apr. 1652.

⁶⁴ *Sjæll. Tegnelser* Nr. 32, Fol. 329.

⁶⁵ I *Act. Cons.* 25 Juni 1647, 23 Okt. 48, 3 Novb. 49 handles om denne Sag. D. 20 Nov. 1650 hedder det: »M. Peder Munk uden Byen lod sin Supplication, Professoribus tilskreven, oplæse, i Formelding, at der maatte blive hjulpet paa hans Residens, som ganske

sollicitere længe, inden han opnaaede at faa nogen Hjælp. Endelig fik Hr. Jochum Gersdorf og Sjællands Bisp (18 November 1652) kgl. Befaling til at gjøre Forslag om, hvorledes M. Peder Iversen bedst kunde hjælpes⁶⁶. Men da Hjælpen endelig langt om længe kom, idet der blev tilstaaet ham Halvparten af Kongetienden af Øvre-Ydre By⁶⁷, var denne Hjælp neppe mere tilstrækkelig, idetmindste høre vi M. Peder paa samme Tid beklage sig »for den Skade, han i nærværendes Tid bekommer, medens Husene uden Nørreport næstendel for Byens Fortification nedbrydes, og dermed hans Intrader ganske forringes«. Han begjærede derfor af Professorerne, »at de vilde unde ham de Lig, som ellers betjenes af Byens Kapellaner⁶⁸«. Da Ansøgningen imidlertid ikke bevilligedes, maatte han endnu engang gjøre Forslag til sit Embedes Forbedring⁶⁹; men det er ogsaa det sidste, vi høre til ham, thi den 5te August 1654 døde han⁷⁰.

moxen forfalden er. Og blev hannem samme Tid en Port samt Indkjørsel af Kirkegaarden bevilget med de Vilkaar, at han samt hans Efterkommere samme Port og Bro selv vedligeholder. Be-langende hans Begjæring, at han maatte indflytte i Emaus og leje den gamle og brøstfældige Residens bort, og holde den vedlige, blev svaret, at hvis han vil den gamle Residens til Ejendom Akademiet afkjøbe for det Værd, som otte uvillige Dannemænd kan billigt eragte, og derimod afhænde til Kirken i dens Sted til en Residens Emaus, ligesom 8 Dannemænd hende og lovlig kan vurdere: da ville Professores det i Betænkning optage«. Jfr. A. C. 1 Jan., 25 Febr. 1652.

⁶⁶ *Sjæll. Tegnelser* Nr. 32, Fol. 444.

⁶⁷ Kongebrev af 16 Avg. 1653 i *Sjæll. Reg.* Nr. 23, Fol. 423.

⁶⁸ *Act. Cons.* 17 Avg. 1653.

⁶⁹ *Act. Cons.* 8 Marts 1654: »M. Peder Munk begjærede Hjælp, 1. en Del af Ligene, som i den ny Kirke begraves, 2. eller ved Kirketiendes lidelige Forpagtning. 3. Den kgl. Fundatses Befordring. 4. At Præsteboligen og maatte hjælpes«.

⁷⁰ *Resen*, Inscr. Hafn. p. 237. D. 1 Juni 1661 blev det »bevilliget, at M. Peder Munks Lig frit nedsættes i V. Frue Kirke i hans sl. Faders Grav, eftersom han har været tredje Kapellan til V. Frue og Universitetets Præst«. (A. C.)

Efter M. Peder Munks Død blev Hallandsfaren Bent Olufsen paa de sædvanlige Betingelser den 20de August 1654 kaldet til Sognepræst til Neder-Ovre og den ny Kirke og til tredie Kapellan ved Vor Frue⁷¹; dog slap han for at ægte Formandens Enke, til hvem han efter Udredelsen af det sædvanlige Naadensaar ikke havde videre at svare, da det paa den Tid endnu ikke var Skik at yde Enkepension, en Omstændighed, der naturligt bidrog til den ellers sædvanlige Bestræbelse efter at »conservere Enken ved Kaldet⁷²«. Forøvrigt er Hr. Bents Embedstid kun mærkelig ved den bratte Ødelæggelse, der overgik den ny Kirke fire Aar efter hans Tiltrædelse, en Ødelæggelse, hvoraf den ikke mere rejste sig.

Efterat den svenske Konge og hans Hær nemlig den 7de August 1658 var landet i Korsør, og da det var besluttet af Danmarks Konge og hans Folk at forsvare Hovedstaden til det yderste, fik General Hans Schack den 9de August Befaling til uden Ophold at lade Forstæderne og deres Kirke nedbryde, eller, hvis dette ikke kunde gaa hurtigt nok for sig, da at afbrænde dem⁷³. Da Haabet om Fred imidlertid endnu ikke fuldstændigt var udslukket, nølede man saa længe som muligt med Kirkens Nedbrydelse; men da den sidste Udsigt til Freden var forsvunden, og Fjenden

⁷¹ Hr. Bent Olufsens Revers i Konsist. Arch. Pakken Nr. 168.

⁷² Af den ny Kirkes Indkomst blev der aarlig tilstaaet Enken 12 Sl. Dlr. til Husleje (A. C. 16 Jan. 1656). Hun levede endnu 1664. Mellem Hr. Bent og Enken var der Strid om Naadensaaret, jfr. A. C. 3 Sept. 1653: »Hr. Anders Matthiesen (Hiøring, Præst ved Vartov) havde indlagt en Supplikats paa Trine sl. M. Peder Munks Vegne, og klagede noget over Hr. Bents Uvillighed med Anno Gratia. Blev svaret, at Sagen var gjort anhängig hos Provsten, og at Hr. Bent havde tilbudt at ville gjerne rette sig efter Ordinansen, og at to Præster paa hendes og to Præster paa hans Vegne maatte tage og ligne dem imellem hvis Ret er«.

⁷³ *Sjæll. Tegn.* Nr. 34, Fol. 666: »Fr. 3. V. G. t. Vi bede dig og naadigst ville, at du med forderligste Forstæderne saavel som den Kirke her i Forstaden lader nedbryde, og hvis som ej saa nedbrydes kan, afbrænde. Hafn. 9 Avg. 1658«.

ikke stod langt fra Byens Porte, udgik paany den 11te Avgust Befalingen til Kjøbenhavns Borgermestre og Raad, om »strax uden nogen Forhaling ved Murmestrene at lade nedbryde den ny Kirke udenfor Nørreport her for Staden, tagendes aldeles ingen Forsømmelse⁷⁴«. Hermed var Kirkens endelige Skjæbne afgjort, og endnu samme Dag blev Befalingen udført tildels ved Ildens Hjælp, da Nedbrydelsen tog for lang Tid. Ja saa hurtigt maatte man handle, at der ikke engang blev Tid til at redde Kirkens Klokker, der begravedes under Ruinerne⁷⁵.

Hermed er Kirkens Historie forbi, thi den gjenrejstes aldrig paany; men da Tanken om dens Gjenopbyggelse ikke strax blev opgiven, ville vi endnu et Øjeblik dvæle ved dens Ruiner. Den 22de November s. Å. gav Præsten Hr. Bent tilkjende for Professorerne, »at den nedbrudte Nørrekirkes Stene bleve bortførte og bortrøvede af fremmede, saa de ikke kom Kirken til Gavn, hvorfor han begjærede en Seddel til General Schack, at der maatte sættes Vagt for«. Professorerne billigede Forslaget og lovede at tilskrive Schack, imidlertid vilde de forsegle »de endnu beholdne Stene og Kirkemur«, hvorhos de gav Hr. Bent det Hverv at forhøre hos Godtfolk, om nogen vilde købe Stenene, »eftersom det dog ej andet kunde være, end at de i Fremtiden bleve

⁷⁴ *Sjæll. Tegn.* Nr. 34, Fol. 671.

⁷⁵ *Act. Cons.* 25 Apr. 1660: „Blev talet om den ny Kirkes Klokker uden Nørreport, som skal findes endnu blandt de Rudera, som af Taarnet ere tilbage, og ligger der paa Stedet, eftersom de i den Hast, der Kirken blev stukken i Brand og ruineret, ej kunde derfra bekommes: at M. Jak. Fincke som Kirkeværge efter sit eget Forslag og Erbydelse vilde lade anvende al Flid, at samme Klokker kunde opsøges inter rudera og Kirken til bedste bringes“. Andre Dele af Kirkens Inventarium blev dog frelst i Tide, jfr. *A. C.* 2 Okt. 1658: „Vedlangende den Blok, som skal samles Penge udi til de kvæstede, lovede Decanus efter Professorum Begjæring at tale med M. J. Fincke om den Blok, som blev tagen af den ny Kirke uden Nørreport, kunde bruges i Vor Frue Kirke til at indlægge udi, hvis som samlet bliver i de kvæstedes Tavle“.

distraherede og forkomne, og ganske ingen Middel var hos Universitetet, dennem fra Staden her i Byen in Salvo at bringe«. Lejligheden til at borttage Sten fra den nedbrudte Kirke var saa meget større, som den synes at have ligget ikke langt fra Porten, paa det nuværende Glaci, og det falder ganske rimeligt, hvad Hiøring fortæller, at Soldater og gemen Pøbel gjorde sig en Indtægt af at sælge de borttagne Sten⁷⁶, især da det varede længe, inden Professorerne fik Stenene solgte eller indkjørte⁷⁷.

Imidlertid maatte Præst og Degn, som ikke længere havde nogen Menighed, lide megen Nød. Degnen Niels Nielsen, der fik det Vidnesbyrd, at han havde forestaaet sin Bestilling vel og ustraffelig, blev derfor af Professorerne kaldt til Taarnby Degnekald paa Amager⁷⁸. Hr. Bent Olufsen fik vel en lille Hjælp af det kgl. Rentekammer⁷⁹, men han maatte med Sorg høre, at ogsaa hans anden Sognekirke, Hvidovre, var bleven nedbrudt, da Fjenderne benyttede Stenene af den ligesom af Brøndbyøster og Rødovre Kirker til Opførelsen af deres befæstede Lejr ved Brønshøj⁸⁰. Da efter Freden Udsigterne til Opførelsen af den ny Kirke snarere formindskedes end forøgedes, da der ikke fandtes nogen Menighed, eftersom de forrige Beboere udenfor Portene ikke havde Raad til selv at opføre deres Huse paany, og Regjeringen ikke formaaede at hjælpe dem,

⁷⁶ *Hiøring*, Leyers Krantz, under 25 Novbr. 1658.

⁷⁷ *Jfr. Act. Cons.* 28 Novbr. 7. 16 Decbr. 1658. 3. 4. 28 Jan. 8 Maj og 23 Juli 1659.

⁷⁸ *Act. Cons.* 15. 17 Decbr. 1659. Denne Kaldelse gav Anledning til en langvarig og bitter Strid om Kaldsretten mellem Biskop Svane og Professorerne (se *Engelstofts* og *Møllers Hist. Calender*. I, 296—311).

⁷⁹ Se *Rothe* anf. Skr. S. 24 Not.

⁸⁰ De ovennævnte tre Kirkers Nedbrydelse omtales i *Wallensbechs Diarium obsidionis* til 5 Novbr. 1658, og det Rim lægges til:

„Tvende Bønder, her indkommer,
Sagde Svecus sidst i Sommer,
Deres Kirker har nedbrudt“.

indkom Hr. Bent med Forslag om at forene Ny-Amager (den nuværende Frederiksbergby) med Hvidovre, istedetfor at denne lille Menighed før havde hørt til den ny Kirke⁸¹. Men Forslaget gik neppe igjennem, thi vi finde kort efter »Amagerne paa Ladegaardsmarken« søgende Kirken paa Christianshavn, hvis tyske Præst var dansk Præst for dem⁸². Et andet Forslag om Rødovres Forening med Hvidovre havde heller ikke Fremgang⁸³; hvorfor Hr. Bent, da alle andre Udveje glippede, begjærede at blive Kapellan ved den ny Helligtrefoldigheds Kirke i Kjøbenhavn. Da denne Kirke ikke hidtil havde haft nogen Kapellan, vare Professorerne, der vare Kirkens Patroner, betænkelige ved at gaa ind paa Begjæringen⁸⁴; men da denne støttedes af et Andragende fra de fornemste Sognemænd, om at M. Jens Justesen (Trinitatis Kirkes første Sognepræst) maatte prædike til Højmesse, og Hr. Bent Olufsen maatte antages til Kapellan, saa faldt Professorernes Betænkelighed bort, og de besluttede

⁸¹ *Act. Cons.* 30 Maj 1660. Om Ny-Amager se *Bircherods Dagbøger* ved Molbech, S. 302.

⁸² Se *Roths* anf. Skr. S. 41. Jfr. *Worms Lexikon.* I, 35.

⁸³ *Act. Cons.* 9 Apr. 1660: „Hr. Bent Olesøn, som har været Præst til den ny Kirke, hvilken nu er ruineret, som og til Hvide Ovre, indskikkede sin skriftlig Begjæring til Rektor og Professorer, at de som Patroni paa Vor Frue Kirkes Vegne vilde hjælpe til hans Kalds Restitution. Blev oplæst M. Jak. Finckes, saasom Kirkeværges, Concept til en Supplication til Hs. Kgl. Mj. om Røde Ovre Sogns og en Præstegaards Tillæggelse til samme Kald. Hr. Bent blev indkaldt og hannem tilsagt, at man vilde have det i Betænkning og være ham behjælpelig, saavidt efter Tidens Lejlighed muligt kan være“.

⁸⁴ *Act. Cons.* 5 Juli 1660: „Eftersom Hr. Bent Olesøn haver været begjærende af Magn. Rektor, at han maatte blive Kapellan til Helligtrefoldigheds Kirke, naar det med den af Hs. Kgl. Mj. tilforordnede Menighed kommer til Effect, begjærende nu ingen anden Løn, end hvis Accidentia der kunde falde for Besøgelser og nogle Ligprædikener, som Sognepræsten Mester Jens selv ej begjærer at ville betjene; da kan Hr. Bent herom selv handle med M. Jens Justesen, og hvis de derom kunne accordere, M. Jens da sin Vilje og Begjæring derom Rectori og Professoribus tilkjendegiver. Dog at Kirken ej derved besværes med en Kapellan fremdeles at underholde, hvortil den eller Sognet endnu ingen Middel har“.

at ansøge Regjeringen om, »at Tjenesten i Trefoldigheds Kirke maatte blive som i de andre, da den nu er en Sognekirke⁸⁵«. Da Ansøgningen blev bevilliget, blev Hr. Bent Olufsen den 16de Oktober 1660 antagen til Kapellan ved Trinitatis Kirke, og Tjenesten saaledes fordelt, at han skulde holde Froprædiken om Søn- og Helligdage, M. Jens Justesen skulde prædike til Højmesse; om Onsdagen og Fredagen og til Aftensang om Søndagen skulde Studenterne have deres »Exercitia concionatoria⁸⁶«. Imidlertid vedblev Hr. Bent lige til sin Død 1665 tillige at være Sognepræst til Hvidovre, hvor Kirken formodentlig i Løbet af 1661 atter opførtes⁸⁷. — Efterhaanden som Forstæderne atter bebyggedes, fordeltes Beboerne mellem Vor Frue og Trinitatis Kirker.

Tillæg.

Mester Lavrits Madsen Bøsestøbers Beretning om „den ny Kirkegaard“ og den gamle Kirkes Bygning udenfor Nørreport.

Forfatteren af dette ret mærkelige gamle Stykke, der bevares paa Univ.-Bibl. Don. Var. Nr. 46 Fol., var en af Kjøbenhavns hæderligste Borgere, og i en lang Aarrække Raadmand og Kirkeværge ved Vor Frue Kirke († 1570). Stykket udmærker sig ved den jævne danske Tone og naive Fremstilling, der var egen for Reformationsaarhundredet. Den Kirkegaard og Kirke, her omtales, maa have ligget indenfor Søerne. — Forøvrigt er Mester Lavrits aabenbart ikke bleven færdig med sin Beretning, som han synes at have opsat efter egen Drift til sin Retfærdiggjørelse og til Efterretning for Efterkommerne. Stykket synes tidligere

⁸⁵ *Act. Cons.* 3 Okt. 1660.

⁸⁶ *Act. Cons.* 15 Okt. 1660.

⁸⁷ *Act. Cons.* 10 Okt. 1660: „Sluttet at Hvidovre Kirkes Bygning strax skal foretages og inden Vinteren forfærdiges, om det nogenledes kan være muligt, med mindre Menigheden denne Vinter over kan behjælpe sig i det Hus, som af Præsten Hr. Bent er opbyggt. Kirken skal bygges paa det Sted, som den tilforn stod, og hvis af Muren, som endnu staar, dertil at bruges, med hvis Sten og Kalk, som der findes og brugelig er“. Bygningen fuldendtes dog neppe før i det følgende Aar.

at have været i Konsistoriets Archiv, da Professorerne i deres S. 354 Not. 4 omtalte Skrivelse aabenbart have øst af den. — Et beskrevet Pergamentsblad, der danner Omslaget om Beretningen, synes at være et Fragment af Hugo de St. Caros bibelske Konkordans, og er udentvivl en Rest af det gamle kjøbenhavnske Kapitels Bibliothek, af hvilket adskillige Rester vistnok endnu lod sig samle, da mange Regnskaber og andet i Konsist. Archiv endnu har Omslag, der ere dannede af Pergamentscodices af flere af Middelalderens theologiske Forfattere.

Anno Domini 1556: Tha stodt thenn Nye kergordt ødde och wordineridtt, Saa konning Christiann Sallig mett gudtt tiidtt oc ofte Drog vd att Nørre pordtt till Esserum och Helsinger oc anderstedz, Ehuortt hans Nade haffde Løst att dragge, saa hand altiidtt att ther giick Faar och Øg och andenn vrenhett paa forscreffne kergordt: huilchett hanns kong^e Maiitt. var yche welltilfredtts mett: Saa sennde hand Buudt Epther kyrchevergere till wor Fruee kyrche: Att the skulle komme wptill hans kong^e Maiitt: Thenn tiidt Jeg kom vp till hans Naade thaa tilspurde hand megh huij thenn for^{ne} kergord stoedt saa wordineridtt och ødde och ycke holdis wedtt machtt och heffdt som Christne Mennedeskes Liig skulde begraffuis vdj, tha Suaridde Jeg saa: Naddiigeste Herre vy viille faa Raaedtt ther till att thenn skall bliffue well flyedtt saa att thett skall gaa well till, Tha Befallidtt Hans Nade meg att Jeg skulde lade etth planche werck slaee ther om, huilekidtt Jeg Suaride till: Naadiigiiste konning thett skall giernne skee: Och mett thett alderførste: Tha suaride Hanns Naade: Laed thett saa skee, vy viille mett gudtts hielp om wy leffue lade giøre enn Muur ther om kring: Tha loed Jeg strax samme planche werck om kring, saa att for^{ne} kiergordt Bleff ferdiig och holttt Jeg ordning och skiick paa for^{ne} kergordtt y otthe samfelde aar, Fraa Anno 1556: oc till Anno 1564: Saa badt Jeg the andre kyrcke werger wdj Medell tiidtt att the skulde oc haffue till Syuen ther till: Saa agththett the ther Jnthett om: och Mennendis saa att thedt haffde Jnthett paa seeg: Tha tog ieg meg och vdj siinde att Jeg ycke helder wiilde agttiidt, Huilchidtt Jeg fick oc saa lyche till, saa att thett ycke dugde déertt: Menn Anno 1564 Begyntte thenn store pestilendtze at Regnere her y Kiøpne-laffn, Tha Rade grassfuerne Selluf ther vdde och holttt ther Jngenn

Ordning eller skiick, Menn skiichett siig vtilberligenn: Saa war ther en graffuer mett Naffnn Staffenn och wor tornn vegtther y wor Frue tornn, huilchenn ther grouff nedder vdj the graffuer som Ferske Liig laae vdj, saa war for^{ne} Staffenn vskiichelig att slog loggiidtt vp aff kiisterne och hug en hacke vdj the dødde Mendiiskiis kroppe och baad them staa wp vdj tussind kneffle Naffnn: Och sagde y haffue lenge Nock leydt her: Saa var ther Noglee ther hoss [som saa] att thett giick saa till: huilche ther giorde Szom andre trappe dreyer oc klagide paa slotthett och ycke wülde giffue Borgemester och Raaedt thett tilkiennde, Tha haffde herrernne paa Slotthett Buudtt epther Borgemester Anders Godtske oc Anders scriffuer och gaff them thenne Saag tilkiennde: Och tillspurde thennum huij att ther ycke var goedt skiich oc till siuenn ther vdbe, Saa gynge the ther fraa oc till Borgemester oc raad som saaedt paa Raedhussiidtt oc talde thee meg hardtt till oc fiich mynn löenn som meg Burde att haffue fortij att Jeg haffde saa slagidt handenn aff for^{ne} kergordtt, End dog att the andre kyrcke verger yche vülde tagge waare ther paa mett meg: Saa gaff Borgemester oc Raed Befalling att Jeg skulde holde skiick oc Ordning ther wde, Tha suaride Jeg saa att Jeg wülde gierne giøridtt, atther ycke skulde klaggis mere paa thenn kergord end paa the andre: Ther som the vülle till holde the andre kyrcke wergger attj wülle tage warre mett meg: Huilchiidtt thee loffuide oc tillsagde att thett skulle saa skee. Thaa kom Jngenn aff for^{ne} kyrcke vergeer ther vdt: att tillsee mett meg: Menn vaare saare tradtzuge oc wülle thett ycke giøre: Menn the lodde att thett haffde Jntthett mere paa seg: Saa giick Jeg wd oc saae till: och tha saa Jeg att thett giick vskiichelig till att graffuerne yche grouffue Liig graffuerne diibbe Nock, saa giick Jeg till mynn Naddiigiiste konning paa Slotthett: Saa gaff hans Nadis heigmectighed meg eth maell huor diibb huer grauff skulde were, saa loed Jeg giøre iij Maaell Epther thett maell som kong^e M: offuer andtuorde meg tillforn 1558, och loedtt thennum Siidenn Brennde mett Staedtts Brennde, attj skulde altiiddt haffue thennum till Reede paa thett att graffuerne kunde bliiffue Diibbe Noch, saa bleff thennum andtuorditt for^{ne} Maell aff Kiøpnehaffn Raaedhus Bodhe thennum paa thenn Nye kergaardt och klochernne her y Byenn, huilchiidtt

klokkerne agtiidtt indthett, Menn mentte att thett haffde Jntthett paa siig. Jtem Menn ther thenn Første platz paa kergorden Bleff fuld Begraffuen saa gaff Jeg Borgemester oc Raedt thett tilkiennde paa Kiøpnehaffnn Raaedhuus: Saa Raed sloge the thennum tillhobe Ehuor the kunde faa en anden pladtz til kergorden Entthen for thenn Ene Ennde eller for then anden, Saa wiiste the meg oc Oluff Hammer ther vdt paa for^{no} kergordt att wy skulde besee huor Nytteligst var, saa Besaae wy Begge Enderne: Thaa war thett ycke Beleyligtt eller kunde skiiche siig well: Thaa Beesaa vy Nogle haffuer pa thenn østre siidde som hørde Nogenn Borgere till her y Byenn, Ther nest giinge vij paa Raedhus ther vy haffde Beesett thett oc gaff Borgemester oc Raaedtt thett tilkiende att wy haffde Beseett thett Epthther theris Befalling, saa war thett ychee beeleyligtt oc kunde yche tienne att tage Jnd vett Enderne, Fortj att thett bleff forlangdt, Menn then alder Beleyligste pladtz ther war, thett Er thee haffuer østenn for for^{no} kergordt som før Er om talliidtt: Saa loedtt Borgemester oc raedt sennde Buudt Epther thennom som haffuerne till hørde om thee wiille weluilligenn auff staa Samme haffuer, oc Borgemester oc Raadtt loffuitt och tillsagde at giiffue them en anden pladtzs igenn: Thaa Suariide the igenn, Epthertj att thett skall vere till Christne Menndiskiis Liigs Beegraffuelse, Tha wiille wy aff bryde same heynidtt weluilligenn, saa førde the thett hiem wden Effue hattemagers hun wiille ycke giernne, fortj att hun haffde ther en smuck haffue mett treer och huss wppaa oc klagidt tiidt och offthe att hun haffde kostiidt ther megitt wppaa: Ther fore gaff Borgemester oc Raedtt meg Befalling att Jeg skulle handle mett hynde att hun wiille vere till friidtz oc Jntthett klage, huilchidtt Jeg giorde epthther henndis fulde nøyge oc gaff hennde penninge for for^{no} hus oc Friihett, som Fandtz y mitth Regennskab, huilchidtt Jeg giorde mett the høigleerde och kyrcke werger oc Noglee aff Sogne Menndenn. Ther thenn tiidt var skeedtt, att the haffde wiigt haffuernee saa gaff B. oc R. Meg Befallinge att Jeg skulde plancke thett Jnd saa vell som thett anditt, Saa giick Jeg Nedh till Høyebroo och segtte Epthther tømmer, Tha stod Chrestenn Jeipsenn vdj sienn Dør, tha sagde Jeg till hannum: Chrestenn komer mett megh Jeg haffuer Nogitt att snacke mett Ether som liiger inacht paa: Saa Er thett att Borgemester oc

Raad haffuer giffuitt meg Befallinge oc thij andree kyrcke wergeër att wy skulle plancke thenn Nye kergord Jndt huadt thett fattis, thaa Suaride hand thett er gott oc will giernne giøre Epther thj danemendzs Befalling huadt meg mugligtt Er, saa Fulde hand meg henn till Jörgen skreders oc ther kiøptte wy tømmer till stolpper fæder och Slaer oc Tha loffuide for^{ne} Chresten Jeipsenn att hand viille stabye mett meg att vy skulle faa thett vellferdiigtt oc weell fliidtt, och giick en ganng vdt paa kergorden mett meg saa kom vor herre y Miidell tiidt och kalliidtt hannum. Siidenn fick Jeg Jngenn Bystannd aff thij andre kyrche werger: och Naar Jeg Badt thennum tha skøtte the ther inthett om: Menn thenn tiidtt kergorden var nu well Fliidtt och Jeffnitt paa thett gamble stiiche saa giick Jeg ther vdt dagligenn och saa till att ther ycke skulde findis brøst Szom ther tilforne giørde, saa kom Jeg ther vdt oc samme tiidtt faldtt ther en stor slab snee oc Regenn saa kom ther iijj eller vj danequinder oc møtthe meg paa same tiidtt: oc sagde gudt haffue louff y haffue Nu Fliidtt kergorden well oc wy well Behager hannum Saa ware: thij Begerennndis aff meg mett sliig ord oc talle oc Bad meg for gudskyld att nar the skulde følge the dødis liig ther vdt att the matthe faa etth hus attj kunde stoo y tørre atth høre gudtzs oc (?) ord oc att faa Nogen fortrestning att gaa hiem mett, Fortij att presten stodtt her vdde oc for stor snee oc Reynn kunde ingenn Fortrestning giffue oss. Thaa Suaride Jeg thij danne quinder saa att thett var yche mynn gierning, Menn att Jeg wiille forspørre meg boss Borgemester oc Raaedtt, finge Jeg Befallinge wiille Jeg giøre huadt meg Mulligtt wore, saa kom Jeg hiem y mitt hus till midagen thaa kom ther andre gode Frome danne quinder oc gott Folck som haffde thett samme Erinde och verff till meg som de andre tilfornn haffde oc samme tiidt war Olluff Hammer mett mig oc høre same theris begering bode ganng. Ther Epther giick Jeg paa Radhus oc gaff Borgemester oc Raaedtt the danne quinders begerinnng tilkiennde, Tha Suaride Borgemester Anders Godtske ther till: Seer till attj kunde fly folchitt etth skur attj kunde staa ther vndher, Tha suaridt Jeg: Ney Borgemester thett tienn ycke, tha bleff ther om spurtt, Thaa Suaride Borgemester oc Radtt sambdregtelige saa, att thett vare gott att ther Bleffue Nagiidtt bygdtt som kunde werre Anseenndis,

Thaa suaride B. Anders Godtske: eptherdij att Borgemester oc Raad haffuer nu sambtiickett, Tha skriffuer the høigleerde till epthertj att the ere ycke hiemme oc hører theris wiilliig, saa skreff Jeg thennum Menningen till om samme Saag attj wiille giiffue theris guode Raedtt ther till, Saa screff the tilbage igen oc behagidt thett well: oc Bad meg att Jeg skulde gaa paa Slotthett till herrerne oc giffue thennum thett tilkiende, saa gaff Jeg thij guode Herrer tilkiende, som var Her Mogens Gyldennstiern oc Jenns Truudsenn, Saa spurde the meg till huem thett skulle byge, Thaa Suaride Jeg them saa, atther var giort en taxering paa aff the Dannemend som var kyrcke werger paa thenn tiidt oc Nogle aff the Høiglerde som var hoss paa thenn tiidtt, Saa att alle iij Sogne kyrckerne her y byenn skulle Bekoste, tha Suaride oc samtychte Epther the guode herrers oc dannemendtz beviillinge. Ther epther Anno 1565 begente paa kyrckenns Bygning paa then nykergord wdenn for Nørreportt oc haffuer bygtt oc Forbedridtt paa hynde som hun staar til Synne. Jtem ther Bygningenn var Fuld komenn paa forscreffne kyrche Anno 1566 oc paa thenn almyndelig Byess scholle oc paa scholemesters residentzs gord oc Buodher, Tha gaff Jeg Borgemester Jesper Ollsenn till kiennde, att hand viille well giøre oc lade Borgemester oc Raadt tiilsiige oc tesligeste att the kyrche verger her y byenn aff helligestus oc Sanctj Nicolaj sogner matte sambliis her y same stedtt, Thaa motthe Lybbertt Strodtmannd aff Stj Nicolaij sogenn oc Hendrick van Møsszenn var yche tilstede: oc Hans Ollsen oc Hans Diiricksenn, kyrckeverger till helligestus kyrche, Thaa setthe Jeg mynn Sag vdj Retthe for Borgemester oc Raadt oc For kyrche verger om forscreffne bygninng, och tha var Jeg Begerennndis aff Borgemester och Raadt [att the] viille legge the Danemendtt fore att the wiille Betalle theris anpardtt y thenn Bygning som forscreffuitt staar, Eptther thij att thenn Bygning er giortt alle iij kyrcker till thett Beste thij att ther var ycke Rom vdj theris kergorde till att begraffue thij Liig som Falder vdj Sognner . . .